

סקירת ספרות

1. חברה פטריאכלית

המונח 'פטריארכיה' מציין את התפיסה המדעית-חברתית של שליטה גברית. מושג זה גובש על ידי אנתרופולוגים עוד מהמאה ה-19, תוך שימוש בספרות קלאסית וטקסטים משפטיים, בניסיונותיהם להבין את ההיסטוריה של מבנה המשפחה (Meyers, 2014). לאורך השנים חוקרים שונים הגדירו פטריארכיה בדרכים שונות. לדוגמא, וולבי (Walby, 1990) הגדירה פטריארכיה כמערכת של מבנים ופרקטיקות חברתיות בה גברים שולטים, מדכאים ומנצלים נשים, היכולה לבוא לידי ביטוי בשתי צורות: פטריארכיה במשק הבית ופטריארכיה במקום העבודה. לינדזי (Lindsay, 1999), לעומת זאת, מתייחסת לפטריארכיה כאל מערכת השומרת על נשים מבוקרות, הן מבחינה מינית והן מבחינה חברתית, אשר בתמורה לכך הנשים זוכות להגנה, אהבה וכבוד בחברה.

בחברה פטריאכלית לאב המשפחה יש זכויות מוחלטות על בני המשפחה. בעבר, הגבר הפטריארך לא החזיק רק את הבית, את האדמות, את החיות ואת העבדים, אלא בבעלותו היו גם האישה, הפילגש והילדים (Gonzalez, Sable, Campbell & Dannerbeck, 2010). בחברה פטריאכלית, חל משחק של 'הדרת כבוד'. הדרת הכבוד הינו משחק מנת חלקם של הגברים בלבד ואילו לנשים ישנו רק תפקיד משני במשחק זה. אישה בחברה פטריאכלית מסתנפת תחת כבודו של הגבר אליו היא נתפשת כשייכת- בהתחלה אביה או אחיה, ולאחר הנישואין- לבעלה. תפקיד האישה במשחק הדרת הכבוד הינו להגן באופן מתמיד על כבוד הגבר שלה, להאדיר אותו ולהבטיח את כבודו. האישה שומרת על כבודו של הגבר, בין היתר באמצעות התנהגותה המינית וגבר אחר יכול לפגוע בכבודו של אחר, באמצעות האישה שייכת לו ובעיקר באמצעות קיום מגע מיני איתה (קמיר, 2016).

בחברה פטריאכלית בולטים במיוחד האיסורים המוטלים על האישה, לרבות כל קיום מגע חברתי עם גבר זר שמחוץ למעגל הקרובים. אמירות כגון "מה יגידו אנשים" או "פגיעה בשם הטוב של המשפחה" הינם מבין הכלים הבולטים לפיקוח שבהם משתמשת החברה הפטריאכלית כדי לוודא שהאישה אינה סוטה מההתנהגות הנורמטיבית. איסורים אלו מארגנים באופן מובהק את התנהגותה של החברה מהיבט כלכלי, תרבותי וחינוכי וכן, משפיעים באופן ישיר על האישה, על גופה, על רגשותיה, מחשבותיה והתנהגותה (Mernissi, 1996). כמו כן, השיח בעולם פטריאכלי

נוטה להגדיר את האישה במידה רבה על בסיס פריונה והוא תנאי הכרחי להגדרת הזהות שלה, מעמדה וערכה בחברה. הריונות ולידה הן למעשה ההישגים הגדולים ביותר של הנשים, וזו התמורה והמתנה שהן יכולות להעניק קודם כל לבעלן אחר כך גם למשפחה ולחברה (קמיר, 2016).

מדינת ישראל הינה חברה מגוונת מבחינה תרבותית המאופיינת מחד בהתנהגות מסורתית ושמרנית ומאידך, בהתנהגות מודרנית- ליברלית. ההתנהגות המודרנית והליברלית באה לידי ביטוי בקידום שיויון בין המינים ומבנה משפחתי השונה ממבנה המשפחה המסורתית. עם זאת, התנהגות מסורתית שמרנית מתבטאת יותר בנטייה לשימור התפקידים המסורתיים בין בני הבית (פוגל-ביז'אווי, 1999) וזו מאפיינת בין היתר את הקהילה הערבית (עראר ואבו עסבה, 2010), וכן, גם את הקהילה הקווקזית (אמיתי, רענן, כאהן- סטרבצ'ינסקי וריבקין, 2011).

1.1 הקהילה הקווקזית

הקהילה הקווקזית בישראל מאופיינת בחיי קהילה חזקים ונסיונות תמידיים לשמר את המנהגים התרבותיים שהיו נהוגים עוד בארץ המוצא. המבוגרים שבקהילה מחנכים את הדור הצעיר לשמר את התרבות ואת השפה (סטרקוב ובר-און, 2007) וכן ישנה האדרה מתמדת לכוחה של המשפחה, מניעה של נישואי תערובת והקפדה על מערכת טקסים וכללי התנהגות התואמים לכללי המסורת (שרעבי, 2019). אולם לאורך השנים, נראה כי הן המבוגרים והן הצעירים החיים במדינת ישראל מתקשים לשמר את זהותם הקווקזית. ניכר כי כיום הצעירים הקווקזים דוברים את השפה, אך משתמשים בה רק בשיחות עם ההורים וזאת כדי לשמור על זיקתם האתנית החזקה לעדה (שרעבי, 2019). בנוסף, רבים מעולי קווקז מדווחים על קושי במציאת עבודה הן מכיוון שהם סוברים כי הסטיגמה על העדה שלהם מונעת מהם למצוא עבודה או משום שהם תופסים חלק מהעבודות כפגיעה בכבודם, למשל עבודות ניקיון (ברס, 1999). גם הצעירים בעדה הקווקזית חשים כי הם נאלצים להיאבק באופן שיטתי בתפיסה הסטריאוטיפית ובסטיגמות שדבקות לעדה שלהם. לדוגמא, צעירים קווקזים מספרים על מקרים שמסרבים להכניס אותם למועדונים משום שישנה סטיגמה שקווקזים נוטים להיקלע לקטטות אלימות (אברמוב, 2020).